

Jan Górski

Od „Ad gentes” do „Redemptoris missio” – cele i horyzonty misji

Nurt SVD 50/2 (140), 117-124

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Od *Ad gentes* do *Redemptoris missio* – cele i horyzonty misji

From *Ad gentes* to *Redemptoris missio*

– objectives and horizons of the mission

Jan Górski

jangor@katowice.opoka.org.pl

Uniwersytet Śląski

Prof. dr hab. nauk teologicznych (w zakresie misjologii), kapelan Jego Świątobliwości, konsultor Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów, kierownik Katedry Teologii Fundamentalnej, Misjologii i Filozofii Chrześcijańskiej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, członek Rady Wydziału UŚ, prezes Stowarzyszenia Misjologów Polskich, członek IAMS, IACM.

Tradycyjne ujęcie misjologii, jak i całej teologii stawia sobie pytanie o cel przedstawianego zagadnienia. Od tego pytania nie mogą się też uchylać i inne dziedziny nauk. „Wielka dyskusja”, jaka towarzyszyła misjologii od samego początku kształtowania się tej dyscypliny, dotyczyła właśnie celu misji¹. Ponad pół wieku po promulgacji dekretu Soboru Watykańskiego II *Ad gentes* (1965)² dyskusja ciągle trwa. Obecnie stawiamy podobne pytania. Łączą się one z dynamiką zmian stanowiących kontekst misji. Praca nad tym zagadnieniem została wyraźnie zawarta w samej definicji misji, jak i w ich ujęciu w myśli posoborowej:

¹ Por. K. Müller, *Teologia misji*, tłum. W. Kowalak, B. Wodecki, Warszawa 1989, s. 83-112.

² Sobór Watykański II, *Dekret „Ad gentes”*, „Acta Apostolicae Sedis”, t. 58, 1966, s. 947-1120; tłum. pol. w: M. Przybył (red.), *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 433-471.

„Ogólnie misjami nazywa się specjalne przedsięwzięcia, które wysłani przez Kościół głosiciele Ewangelii, idąc na cały świat, podejmują, celem wykonania zadań głoszenia Ewangelii i zakładania Kościoła wśród narodów lub grup społecznych jeszcze nie wierzących w Chrystusa” (AG 6).

Później zostały one wyjaśnione w encyklice *Redemptoris missio* (1990)³. Encyklika ta, w sensie rozwoju pojęcia, jest jakby klamrą spinającą czas misjologii posoborowej. Współczesna misjologia śledzi ten rozwój idei misyjnej na poziomie całego chrześcijaństwa – w formie ulegającego zmianom paradygmatu⁴.

W odniesieniu do całej teologii dostrzega to również dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej *Teologia dzisiaj* (2011). Czas posoborowy stanowi odkrywanie nowych wyzwań i teologii „z nowych kontekstów kulturowych, w szczególności z Ameryki Łacińskiej, Afryki i Azji”⁵.

Podejmowane dzisiaj na nowo pytanie o cel (czy cele) misji jest ożywieniem dyskusji, która może zaowocować większym zrozumieniem nakazu misyjnego, zwłaszcza kiedy idea misyjna została na nowo podjęta przez papieża Franciszka: „W mojej adhortacji *Evangelii gaudium* pisałem do członków Kościoła, aby zmobilizować ich do reformy misyjnej, której trzeba jeszcze dokonać” (LS 3)⁶.

Od razu wyłania się pewna uwaga metodologiczna. Niniejsza refleksja nie stanowi analizy historycznej, ale raczej wydobycie kreatywnego elementu, służącego realizacji tego projektu ewangelizacji misyjnej. Podkreślając misyjny charakter teologii, wspomniany dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej zwraca uwagę na jej różnorodność. Jednak kryterium autentyczności pozostaje „udział w misji Kościoła katolickiego, którą jest głoszenie Dobrej Nowiny ludziom z każdego narodu, plemienia, ludu i języka”⁷.

1. Cele misji

Misjologia, poczawszy od słynnej „wielkiej dyskusji”, stawia pytanie o cele misji. Pytanie to było ważne dla właściwego zrozumie-

³ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio”, „Acta Apostolicae Sedis”, t. 83, 1991, s. 249-340; tłum. pol. Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. I, Kraków 2006, s. 331-392.*

⁴ Por. D.J. Bosch, *Oblicza misji chrześcijańskiej*, tłum. R. Mercz i in., Katowice 2010.

⁵ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Teologia dzisiaj. Perspektywy, zasady i kryteria*, tłum. K. Stopa, Kraków 2012, nr 1.

⁶ Franciszek, *Encyklika „Laudato si’”, „Acta Apostolicae Sedis”, t. 107, 2015; tłum. pol. Kraków, 2015.*

⁷ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Teologia dzisiaj...*, dz. cyt., nr 3.

nia na nowo zadania misyjnego. Była to szersza refleksja, nacechowana rozległą dyskusją nad wyjściem Kościoła z mentalności kontrreformacyjnej na rzecz ewangelicznej⁸. Zwróćmy uwagę na liczbę mnogą w pytaniu o cele misji. Oprócz dwóch, wyraźnie określonych w definicji misji, są jeszcze inne. Omawia je dosyć szeroko Francis Anekwe Oborji: inkulturacja, dialog z religiami, praca na rzecz rozwoju. Celem nadrzędnym pozostaje zbawienie⁹. Podobnie Karl Müller bardzo szeroko omawia cel ostateczny misji, jakim jest zbawienie¹⁰.

Dyskusja podjęta przez „szkoły misjologiczne”, szczególnie na terenie teologii niemieckiej, była związana z powstawaniem nowej dziedziny wiedzy teologicznej. Przy tym chodziło nie tylko o samą misjologię, ale o jej miejsce w teologii¹¹. Echa tej dyskusji znajdujemy w literaturze misjologicznej aż po nasze czasy. To, co najlepiej oddaje ducha misyjnego, to wyraźne określenie celu misji.

Równocześnie – począwszy od nauki Soboru Watykańskiego II – misje są ukazywane w perspektywie trynitarnej. Już w samym nakazie misyjnym Pan Jezus zawarł ten motyw: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28,19). W encyklice *Redemptoris missio* Jan Paweł II pisze: „[...] ostatecznym celem misji jest danie uczestnictwa w komunii, jaka istnieje pomiędzy Ojcem i Synem” (RM 23). Andrzej Wolanin mocno podkreśla trynitarny charakter posoborowej misjologii, dzięki któremu określenie celu misji zostaje oparte o podstawową zasadę chrześcijańskiej wiary¹².

Głównym celem misji jest głoszenie Chrystusa, „przepowiadanie Ewangelii” (AG 6). Sobór wyraźnie określa adresata misji: jest nim człowiek. O ile dokumenty soborowe mówią o „ludzie” czy „ludziach”, o tyle encyklika *Redemptoris missio* już chętniej mówi o „człowieku”. Jest to konkretny ślad myśli Jana Pawła II, zawarty we wcześniejszych dokumentach i dziełach, zwłaszcza w encyklice *Redemptor hominis* (1979)¹³. W różnych miejscach podkreślona zostaje wolność i godność osoby ludzkiej. Jest to zadanie o wymiarze eklezjalnym. Stąd

⁸ Por. G. Weigel, *Katolicyzm ewangeliczny*, tłum. G. Gomola, Kraków 2014, s. 32-33.

⁹ Por. F.A. Oborji, *Concept of Mission*, New York 2006.

¹⁰ K. Müller, *Teologia misji*, dz. cyt., s. 91.

¹¹ Por. G. Collet, *Das missionsverständnis der Kirche in der gegenwärtigen Diskussion*, Mainz 1984, s. 84-85; Por. K. Müller, *Teologia misji*, dz. cyt., s. 13-31.

¹² Por. A. Wolanin, *Trynitarne podstawy misji*, w: S. Karotemprel (red.), *Kościół misyjny*, Warszawa 1997, s. 51.

¹³ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, „Acta Apostolicae Sedis”, t. 71, 1979, s. 257-324 – tłum. pol., Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. I, Kraków 2006, s. 27-62.

pojawia się drugi aspekt: „zakładanie Kościoła” (AG 6). Jakby w ślad za tym adhortacja Pawła VI *Evangelii nuntiandi* (1975)¹⁴ wskazuje, że Kościół jest głosicielem Ewangelii (EN 15).

Stąd śmiało przedstawienie jednej jedynej misji Kościoła w trzech sytuacjach: *ad gentes*, duszpasterstwa i nowej ewangelizacji (RM 33). Wizja ta nawiązuje do wcześniejszych już założeń dekretu misyjnego.

2. Język

Sobór Watykański II, dystansując się od linii kontrreformacyjno-apologetycznej, zmienił spojrzenie na świat i człowieka. Reasumując ten proces Jan Paweł II stwierdził: „[...] człowiek jest drogą Kościoła” (RH 14). Tym, co fascynuje, jest nowy język dokumentów. Obraz Kościoła w drodze stanowi tego przykład. Dekret misyjny wielokrotnie mówi o „pielgrzymującym Kościele” (AG 2), podobnie zresztą jak soborowa konstytucja *Gaudium et spes*¹⁵:

„Ich wspólnota składa się bowiem z ludzi, którzy pielgrzymują do królestwa Ojca zjednoczeni w Chrystusie, kierowani przez Ducha Świętego, i którzy przyjęli orędzie zbawienia, aby je skierować do wszystkich” (GS 1).

Właściwe rozumienie tekstów i ducha Soboru wymaga, według Benedykta XVI, zastosowania metodologii „hermeneutyki reformy”¹⁶. Taka interpretacja Soboru pomoże lepiej odczytać jego ducha i sens przesłania. Jeszcze dokładniej wyraża to kard. Walter Kasper:

„Nawiązując do wielkiego prekursora nowoczesnej teologii katolickiej, Johna Henry’ego Newmana (1801-1890), wskazał na możliwość zachowania ciągłości zasad przy nieciągłości w ich praktycznym zastosowaniu oraz podejmowanych reformach”¹⁷.

¹⁴ Paweł VI, *Adhortacja „Evangelii nuntiandi”*, „Acta Apostolicae Sedis”, t. 68, 1976, s. 5-76; tłum. pol. Kraków 1976.

¹⁵ Sobór Watykański II, *Konstytucja „Gaudium et spes”*, „Acta Apostolicae Sedis”, t. 58, 1966, s. 1025-1115; tłum. pol. w: M. Przybył (red.), *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 526-606.

¹⁶ Benedykt XVI, *Przemówienie do Kurii Rzymskiej o poprawnej interpretacji II Soboru Watykańskiego*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.), nr 2, 2006, <http://sancus.pl/index.php?grupa=90&podgrupa=91>

¹⁷ W. Kasper, *Papież Franciszek. Rewolucja czułości i miłości*, tłum. K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 30.

Myśl soborowa była już wcześniej obecna w nauczaniu Kościoła. Sobór wydobył ją i nadał nowy wymiar, zakorzeniony w nauce Kościoła. Jan Paweł II ubogacił ją właściwym sobie dynamizmem. Trzeba o tym pamiętać, kiedy niektóre formy i metody wydają się już trudne do zrozumienia. Natomiast papież Franciszek w sposób sobie właściwy w wielu miejscach nawołuje zarówno do postawy wyjścia na peryferie, jak i do zmiany języka w przekazie Ewangelii. W *Evangelii gaudium*¹⁸ pisze:

„Słowo ma w sobie potencjał, którego nie możemy przewidywać. [...] Kościół musi przyjąć tę nieuchwytną wolność Słowa skutecznego na swój sposób, w bardzo różnych formach, wymykających się naszym przewidywaniom i łamiących nasze schematy” (EG 21).

3. Horyzonty

Horyzont misji jest na tyle szeroki, że potrzeba raczej opisu, aby oddać jego bogactwo. Encyklika *Redemptoris missio* przekazuje myśl o „niezmierzonych horyzontach misji”¹⁹. To pojęcie z pogranicza geografii i fantastyki stawia naszą wyobraźnię misyjną w pozycji oczekiwania. Trzeba było naprawdę wielkiej wyobraźni wiary i ukochania Kościoła, aby już wcześniej dostrzec rzesze migrantów, zsekularyzowane społeczeństwa, utratę wiary, brak gorliwości i nadziei u wierzących chrześcijan, wreszcie słynne już nowe areopagi kultury współczesnej, wyzwania związane z rozwojem nowoczesnych środków przekazu czy zaangażowanie na płaszczyźnie ekonomii, medycyny, polityki, literatury. W tym kontekście pytanie o misję wydaje się być nadal słabo słyszane.

W obliczu powyższych stwierdzeń mocno brzmią słowa Jana Pawła II: „Najbardziej podstępny z wszystkich są te motywy, za pomocą których ktoś usiłuje znaleźć oparcie w takiej czy innej doktrynie podanej przez Sobór” (RM 36). Warto w tym miejscu przytoczyć przeszkody w reformie posoborowej, sformułowane przez George’a Weigla, którymi są „lamusoza” i „postępoza”²⁰. Właśnie dziś najbardziej zagraża Kościołowi „lamusoza”, powracająca do dawnych modeli, zamykająca na dialog, poszukiwania, nowe formy ewangelizacji.

¹⁸ Franciszek, *Adhortacja „Evangelii gaudium”*, „Acta Apostolicae Sedis”, t. 105, 2013, s. 1019-1137 – tłum. pol. Kraków 2013.

¹⁹ RM, rozdział IV.

²⁰ G. Weigel, *Katolicyzm...*, dz. cyt., s. 151.

Warto wtedy przypomnieć tekst adhortacji apostołskiej Pawła VI *Evangelii nuntiandi* (1975).

4. Znaki czasu

Zarówno myśl soborowa, jak i jej kontynuacja przez Jana Pawła II prowadzi nas do klucza umożliwiającego zrozumienie doświadczenia Soboru i czasu posoborowego. Jest to myśl o „znakach czasu”²¹. W Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* podkreślone zostały różne wydarzenia, potrzeby i pragnienia ludzi (KDK 11). Rozumienie tego pojęcia w kontekście soborowym przypomina kardynał W. Kasper²². Jest ono ściśle związane z dziełem misyjnym. Pomaga odkryć nowe pola ewangelizacji. Już wcześniej adhortacja Pawła VI *Evangelii nuntiandi* przypomina:

„[...] trzy trudne kwestie, którymi pilnie zajmowali się Ojcowie Synodu w 1974 roku: – Jak mianowicie ma się dziś sprawa tej mocy tkwiącej w orędziu ewangelicznym, która ma przenikać do głębin sumienia człowieka? – Do jakiego stopnia i jak ta moc Ewangelii skuteczna jest w prawdziwym przemienianiu ludzi obecnego stulecia? – Jakich metod należy używać w głoszeniu Ewangelii, żeby jej moc zaktualizować?” (EN 4).

Te pytania są wskazaniem kierunku, w jakim powinna podążać myśl misyjna. Jest ona włączona w zbawczą misję Kościoła. „Kościół musi głosić światu Ewangelię, wiodącą do świętości, a ona zawsze będzie się spotykała ze sprzeciwem”²³. Przeciwności, jakie mogą spotkać głosicieli Ewangelii, „mogą być dla Kościoła XXI wieku drogowskazem”²⁴. Wymaga to umiejętnej inkulturacji i dialogu z religiami.

5. Refleksja końcowa

„Kościół pielgrzymujący jest misyjny ze swej natury, ponieważ swój początek bierze wedle planu Ojca z posłania Syna i z posłania Ducha Świętego” (AG 2). To soborowe uzasadnienie stanowi klucz do zrozumienia zadania misyjnego w nowym mi-

²¹ J. Mariański, *Znaki czasu*, w: W. Piwowarski (red.), *Słownik katolickiej nauki społecznej*, Warszawa 1993, s. 200-201.

²² W. Kasper, *Papież Franciszek...*, dz. cyt., s. 25-26.

²³ W. Giertych, *Dokąd zmierza Kościół Benedykta XVI? Papież o Vaticanum II*, „Teofil”, t. 27, nr 1, 2008, s. 87.

²⁴ Tamże, s. 88.

syjnym rozdziale. To nie wymóg czasu czy koniunktury, ale istotny wymiar eklezjalny, który należy na nowo odkrywać. Kościół jest przekonany, że misyjność stanowi jego powołanie. Swoistym podsumowaniem tych rozważań mogą być słowa Jana Pawła II: „Jak nigdy dotąd, Kościół ma możliwość niesienia Ewangelii, świadectwem i słowem, do wszystkich ludzi i do wszystkich narodów” (RM 92).

Warto jeszcze przytoczyć słowa Jana XXIII wypowiedziane na rozpoczęcie Soboru, a cytowane przez Benedykta XVI:

„Trzeba, aby pewna i niezmienna doktryna, którą zawsze trzeba wiernie uszanować, została pogłębiona oraz przedstawiona w sposób, który odpowiada wymaganiom naszych czasów”²⁵.

Ten zapoczątkowany proces misyjnej odnowy Kościoła trwa. Stanowi on syntezę dorobku i doświadczeń oraz dynamiki aktualizacji. Jest to szansa na odkrycie na nowo ducha radości Soboru i jego obecności wśród narodów.

~•~

JAN GÓRSKI

Od *Ad gentes* do *Redemptoris missio* – cele i horyzonty misji

Streszczenie

50-lecie soborowego dekretu *Ad gentes* (1965-2015) przywołuje czas dynamicznych zmian w kontekście misji chrześcijańskich. Autor wykazuje, że na każdym etapie ewolucji paradygmatu misji pojawia się pytanie o celowość misyjnej działalności Kościoła. Posoborowe dokumenty: *Redemptoris missio* (1990), *Teologia dzisiaj* (2011), *Evangelii gaudium* (2013), *Laudato si'* (2015) – potwierdzają tezę autora. W wyniku „wielkiej dyskusji” szkół misjologicznych celowość misji zasadniczo realizuje się poprzez przepowiadanie i zakładanie Kościoła, ale również poprzez inkulturację, dialog z religiami, a także każdą działalność na rzecz integralnego rozwoju człowieka. Encyklika *Redemptoris missio* otwiera Kościół na „niezmierzone horyzonty misji”: migracje, sekularyzację społeczeństw, obojętność religijną, spadek gorliwości i nadziei u wierzących chrześcijan. Począwszy od Soboru Watykańskiego II teologia misji osadzona jest w teologii trynitarnej. Sam nakaz

²⁵ Tamże, s. 76.

misyjny (por. Mt 28,19) stanowi zaproszenie do uczestnictwa w komunii, jaka istnieje pomiędzy Osobami Trójcy Świętej (zob. AG 2; RM 23). Autor wykazuje, że soborowy proces misyjnej odnowy Kościoła trwa. Synteza dorobku i doświadczeń interpretowana w dynamice aktualizacji kreuje szansę odkrycia na nowo soborowego optymizmu.

Słowa kluczowe: *Ad gentes*, dialog z religiami, inkulturacja, misjologia, paradygmat misji, *Redemptoris missio*, Sobór Watykański II.

JAN GÓRSKI

**From *Ad gentes* to *Redemptoris missio* – objectives
and horizons of the mission**

Abstract

The 50th anniversary of the publication of the decree *Ad gentes* (1965-2015) reminds us of the dynamic changes that have taken place during all those years in the understanding of the Christian missionary work. The author of this essay demonstrates how the paradigm shifts in the theology of mission were accompanied by the recurring question about the purposefulness of the missionary work of the Church. The post-conciliar documents – *Redemptoris missio* (1990), *Theology today* (2011), *Evangelii gaudium* (2013), *Laudato si'* (2015) – corroborate his thesis. According to the “great debate” between the missiological schools the central purposes of mission is proclamation and formation of the churches. Other purposes include inculturation, interreligious dialogue and those activities that foster the holistic development of man. The encyclical *Redemptoris missio* opens the Church to the “vast horizons of the mission”: migrations, secularisation of societies, religious indifference, and fading away of piety and hope among believing Christians. Since Vatican II the theology of mission has been firmly set in the trinitarian theology. The missionary mandate (cf. Mt 28:19) is an invitation to participate in the communion between the Persons of the Holy Trinity (see AG 2; RM 23). The author of the essay proves that the post-conciliar renewal of the Church’s mission continues. A synthesis of its outcomes and their active implementation may help us to rekindle the optimism of the council.

Keywords: *Ad gentes*, dialogue with religions, inculturation, missiology, paradigm of mission, *Redemptoris missio*, Second Vatican Council.